

Nosek, Stefan

Znalezisko z okresu wędrówek ludów z Podlasia

Światowit 20, 494-499

1948 - 1949

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZNALEZISKO Z OKRESU WĘDRÓWEK LUDÓW Z PODLASIA

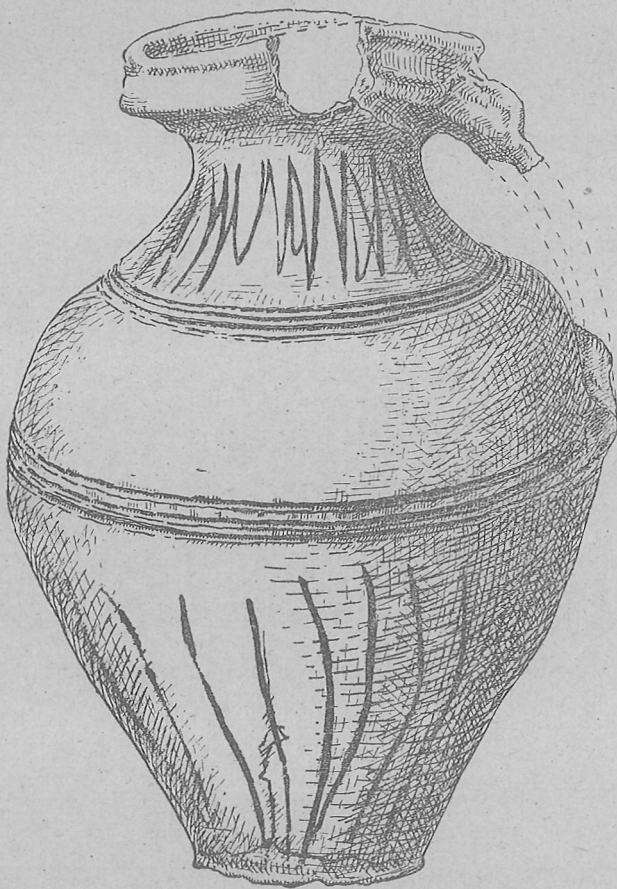
(A FIND PERTAINING TO THE PERIOD OF THE MIGRATION OF NATIONS,
IN THE PART OF POLAND CALLED PODLASIĘ)

W zbiorach Zakładu Prehistorii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie znajduje się ciekawe naczynie ofiarowane w r. 1947 przez p. Maksymiliana Krupczaka z Korczewa nad Bugiem. Wedle informacji ofiarodawcy naczynie to znalezione zostało w Drohiczynie nad Bugiem przed drugą wojną światową. Brak jest jednakże informacji, pozwalających na dokładniejsze umiejscowienie tego ciekawego znaleziska w wymienionej miejscowości. Nie ma także jakichkolwiek danych, co do warunków znalezienia naczynia, poza tym, że w naczyniu znajduje się kilka fragmentów przepalonych kości ludzkich. Sądzić by więc należało, że mamy do czynienia z popielnicą wyjętą z grobu ciałopalnego. Ponieważ jednak razem z tym naczyniem otrzymał Zakład drugie naczynie także w Drohiczynie nad Bugiem znalezione, z okresu wpływów rzymskich¹, zawierające również przepalone kości ludzkie, nasuwa się zatem przypuszczenie, że szczątki palonych kości ludzkich, znajdujące się w interesującym nas tu naczyniu dostały się do niego przypadkowo z naczynia z okresu wpływów rzymskich.

Naczynie (ryc. 1) posiada kształt dzbana dość wysmukłego o dnie równym. Od dna łagodnie rozszerza się ku górze, przechodząc w brzuście zaokrąglony, lekko wydęty w górnej części. Szyjka wysoka, stożkowata przechodzi łukiem w wyraźnie odgraniczony kołnierz o krawędzi zgrubiałej; wywiniętej nieznacznie na zewnątrz. Ucho, z którego zachowały się tylko fragmenty w miejscach przyczepu, było szerokie, taśmowate, o brzegach zgrubiałych tak, że w pośrodku po stronie zewnętrznej powstało zagłębienie. Ucho osadzone jest na największej wydętości brzuśca i sięga do podstawy kołnierza, przy czym u dolnego przyczepu jest znacznie szersze aniżeli u góry. Dzban ten toczony na kole posiada powierzchnię gładką, glina jest barwy siwej. Na największej

¹ Na terenie Drohiczyna nad Bugiem odkryto cmentarzysko z okresów późnolateńskiego i wpływów rzymskich zbadane przez Z. Szmita. Por. Z. Szmit, *Groby z okresu lateńskiego i rzymskiego na cmentarzysku „Kazarówka” w Drohiczynie nad Bugiem*, „Wiadom. Archeol.” VI, str. 60—70 oraz tenże, *Cmentarz lateńskorzymski „Kozarówka” w Drohiczynie nad Bugiem*, „Wiadom. Archeol.” VIII str. 152—175. Być może więc, że wymienione tu naczynie z okr. wpl. rzym. pochodzi z tego samego cmentarzyska; czy i opisywany tu dzban stamtąd pochodzi, trudno rozstrzygnąć.

wydętości brzuśca, na linii dolnego przyczepu ucha znajdują się trzy poziome linie ryte dość niestarannie. Podobne trzy linie wyryto na przejściu szyi w brzusec. Pas pomiędzy grupami linii jest gładki. Natomiast szyja pokryta jest liniami skośnymi pionowo umieszczonymi, schodzącymi się pod kątem i tworzącymi nieregularny zygzak. Orna-

Ryc. 1. Drohiczyn n/Bugiem. Dzban ($\frac{1}{2}$ w. n.).

ment ten wykonany jest niedbale, poszczególne linie często zlewają się ze sobą lub nawet przekreślają, jedne są dłuższe inne krótsze. Również na dolnej części naczynia, poniżej trzech linii poziomych żłobków na największej wydętości brzuśca znajdują się linie pionowe dość rzadko rozmieszczone. Linie te biegną od pasma żłobków poziomych aż do dna. I te linie nie są wykonane zbyt starannie. Niektóre z nich łączą się ze sobą pod kątem u dołu, niektóre zaś są pokrzywione. Żłobki po-

ziome choć są płytkie i dość wąskie zaznaczają się ostro, natomiast ornament na szyjce i na dolnej części naczynia jest wygładzony, a linie są szerokie. Linie te są ledwo wyczuwalne dotykiem, odcinają się jednak dość wyraźnie na oko od siwego tła ciemniejszym prawie czarnym zabarwieniem. Wys. 25 cm, średn. otw. 10 cm, średn. brzuśca $18,6 \times 19,5$ cm, średn. dna 9,3 cm, szer. ucha przy dolnym przyczepie 7 cm, przy górnym 4,5 cm.

Dla uzupełnienia opisu dodać jeszcze należy, że naczynie jest nieco zdeformowane z jednej strony, zwłaszcza na szyi i kołnierzu w pobliżu ucha oraz w dolnej części. Widoczne tu jest skrzywienie oraz zagłębienia i nieregularne guzy na powierzchni, a poza tym ślady pęknięć przy dnie i na zachowanych częściach ucha. Jak wiadomo, deformacje takie powstają często na skutek wtórnego przepalenia naczynia w ogniu stosu czy w ognisku. Jednakże przepalenie wtórne zostawia tak charakterystyczne ślady, że są one stosunkowo łatwe do rozpoznania. Dzban z Drohiczyna nie wykazuje śladów wtórnego przepalenia. Deformacje zatem, jakie na nim obserwujemy, są wynikiem uszkodzenia naczynia przy pierwotnym jego wypaleniu w piecu garncarskim.

Opisany wyżej dzban z Drohiczyna posiada szereg ciekawych analogii. Dość bliskie podobieństwo, zwłaszcza jeśli chodzi o kształt brzuśca, szyi i kołnierza, stanowią dzbany kultury lipickiej z Lipicy², w pow. rohatyńskim i z Hryniowa³, w pow. bóbreckim. Nadmienić przy tym należy, że oba te dzbany są również toczone na kole. Różnią się jednak od okazu z Drohiczyna pewnymi szczegółami. Dna u obu wymienionych okazów wsparte są na wysokich pierścieniowatych podstawach, inaczej także przedstawia się dolny przyczep ucha, który u dzbanów kultury lipickiej umieszczony jest ponad największą wydętością brzuśca, a nie na największej wydętości jak u okazu z Drohiczyna. Dalszą różnicę wreszcie stanowi miejsce umieszczenia ornamentu. U dzbanów kultury lipickiej znajduje się on tylko na górnej części brzuśca i zgoła wyjątkowo na szyjce. Tymczasem dzban z Drohiczyna posiada właśnie górną część brzuśca wolną od ornamentu, a zdobiona jest tylko szyjka i dolna część naczynia.

Nieco zbliżone w kształcie jest naczynie z cmentarzyska z okresu wędrówek ludów, datowanego na V w. po Chr. w Oszczywilku, w pow.

² M. Śmiszko, *Kultury wczesnego okresu epoki cesarstwa rzymskiego w Małopolsce Wschodniej*, „Archiwum Tow. Nauk. we Lwowie”. Dział II, t. IX, zes. 2, Lwów 1932, str. 143, tabl. XI 7.

³ Śmiszko, *o. c.*, str. 139, tabl. X 1.

kaliskim⁴, badanego przez J. Fitzkego⁵. Naczynie to z grobu nr 1⁶ posiada co prawda brzusiec bardziej kulisty i inaczej uformowany brzeg, jednakże ogólnym swoim charakterem zdradza podobieństwo do dzbana z Drohiczyzna. Szczególnie bliską analogię stanowi motyw ornamentacyjny złożony z podobnych kresek skośnych i w podobny sposób wykonanych.

Dalszą analogię do opisywanego tu dzbana z Drohiczyzna stanowi dzbanek z późnego okresu wpływów rzymskich z terenu Słowacji⁷. Różni się tylko ukształtowaniem brzuśca, który u dzbana ze Słowacji jest dwustożkowy, dość ostro załamany, oraz umieszczeniem dolnego przyczepu ucha na górnym załomie brzuśca. Jest on też nieco mniejszy (19 cm wys.) aniżeli dzban z Drohiczyzna.

Jeszcze bardziej na południe wysuniętą analogię do dzbana z Drohiczyzna stanowi dzban z miejscowości Murga⁸, kom. Tolna (zach. Węgry) datowany na koniec IV względnie początek V w. po Chr., rzekomo gockiego pochodzenia.

Bardzo podobny do dzbana drohiczyńskiego jest także dzban z cmentarzyska z Pragi-Kobylicy⁹ datowany na V w. po Chr. Posiada tylko nieco węższą szyjkę, górny przyczep ucha umieszczony na samym brzegu, a poza tym wylot uformowany ma wyraźny dziób do wylewu. Natomiast glina i technika ornamentu jest ta sama, a i sam motyw ornamentacyjny na szyi jest prawie identyczny u obu okazów. Należy jednak zaznaczyć, że dzban z Pragi-Kobylicy jest bardzo starannie wykonany, gdy dzban z Drohiczyzna jest egzemplarzem raczej nie udanym.

Pewnych wreszcie analogii do dzbana z Drohiczyzna dopatrzeć by się można w okazach, poprzedzających z grobów szkieletowych na cmentarzyskach z IV w. po Chr. w Czerniachowie i Romaszkach na Ukrai-

⁴ E. Petersen, *Der ostelbische Raum als germanisches Kraftfeld im Lichte der Bodenfunde des 6—8 Jahrhunderts*, Lipsk 1939, str. 120—121.

⁵ *Odkrycie osady z wczesnego okresu rzymskiego i cmentarzyska z okresu wędrówek ludów w Oszczywilku, w pow. kaliskim*. „Z otchłani wieków”, R. IX 1934, zesz. 2, str. 21—38.

⁶ *l. c.*, ryc. 9 na str. 30. Por. także Petersen, *o. c.*, ryc. 113 na str. 75.

⁷ J. Eisner, *Slovensko v pravěku*, Bratislava 1933, tabl. LXXXIV.

⁸ *Vorgeschichte der deutschen Stämme*, Bd. III. *Ostgermanen u. Nordgerm.*, Lipsk—Berlin 1940, tabl. 504, nr 5.

⁹ B. Svoboda, *Čechy v době stěhování národů*, „Sborník Národního Musea v Praze”. Sv. I, c 2, 1939 — A (hist). Praha 1939, str. 174—177, tabl. X.

nie¹⁰ oraz sięgając daleko na zachód w dzbanach z cmentarzyska w Hailfingen¹¹ z początku VII w. po Chr. w zachodnich Niemczech.

Kilka przytoczonych wyżej analogii pochodzi z dość dużego okresu czasu, bo od II w. po Chr. do mniej więcej VII w. po Chr., a więc okrągło około 500 lat. Niemniej rozległy jest ich zasięg terytorialny, bo od Ukrainy na wschodzie aż po Wirtembergię na zachodzie, i od Węgier na południu po Podlasie na północy. Ta duża rozpiętość zarówno w czasie jak i w przestrzeni sprawia, że trudno by było powiązać ten typ ceramiki z jednym zespołem etnicznym. Natomiast nie wydaje się nieprawdopodobnym przypuszczenie, że wszystkie te okazy mają wspólne źródło, z tym oczywiście zastrzeżeniem, że rozwijając się w tak długim okresie czasu i na tak znacznej przestrzeni nasiąknąć musiały różnorodnymi wpływami i powstać musiały różne ich odmiany. Wspólne ich źródło stanowiła zapewne ceramika celtycka, w której szukały wzorów, twórczo je przetwarzając, ludy dako-getyckie, germańskie i słowiańskie. W dalszym rozwoju oddziaływały tu wpływy greckie i rzymskie. Pod tymi bowiem wpływami wyżej wymienione ludy swoją kulturę kształtowały.

Dzban z Drohiczyzna, który na podstawie przytoczonych analogii datować możemy na V w. po Chr., jest jednym z najbardziej na północny wschód wysuniętych okazów tego typu naczyń. Rzecz ciekawa, ten typ ceramiki przeżywa się dalej¹², sięgając głęboko nawet w czasy średniowieczne¹³.

Stefan Nosek

SUMMARY

In the collections of the Institute for Prehistory of the „Maria Curie-Skłodowska University” in Lublin there is a pitcher, discovered accidentally before the Second World War in the neighbourhood of Drohiczyzn on the Bug. Unfortunately, the exact place and the conditions under which the pitcher has been found are unknown. The pitcher, turned on a wheel, is slender and its protuberance is gently

¹⁰ Por. Wł. Antoniewicz, *Ślady kultury gockiej na ziemiach słowiańskich do najazdów Hunów*. Odb. z zesz. próbn. „Słownika Starożytności Słowiańskich”, Warszawa 1934, str. 13, tabl. IV 22—26. — Por. także R. Stampfuss, *Germanen in der Ukraine*, „Germanen-Erbe”, 7 Jhrg. 1942, H. 9/10, ryc. 12 na str. 135.

¹¹ H. Stoll, *Die Alamanengräber von Hailfingen in Württemberg*, „Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit”, Bd. IV, Berlin 1939, tabl. 36.

¹² Por. np. J. Pasternak, *Die ersten altungarischen Grabfunde nördlich der Karpathen*. Sabdr. aus „Archaeologia Hungarica”, Bd. XXI, tabl. CXXXVI 1.

¹³ Por. G. Leńczyk, *Grodzisko w Piekarach*. Pol. Akad. Um. „Prace prehistoryczne” nr 2, tabl. XXII 4—7.

rounded and slightly swollen in its upper part. On the protuberance a conical neck is set which by an arch goes over into a distinctly separated collar having a coarse border insignificantly bent towards the inside. The handle, of which only fragments have been preserved in the places of fastening, was broad, in the form of a ribbon. The surface of the vessel is smooth; its colour is greyish. On the neck and on the lower part of the protuberance is an ornament of smoothed lines which make an irregular zig-zag on the neck and are vertical in the lower part. At the place where the neck passes into the protuberance and on the greatest swelling there are horizontal girdles composed of three parallel lines carved with a sharp tool.

The pitcher of Drohiczyn on the Bug has quite a number of analogies as to time and space, dissipated rather widely. The oldest analogy consists in pitchers of the culture of Lipica in the II century after Christ.; a somewhat later analogy is the pitcher of a late period of Roman influences from Slovakia and from the Ukrainian burial-grounds in Czerniachów and Romaszty. The most approximate to the pitcher of Drohiczyn on the Bug are the pitchers of the period of the Migration of Nations (V century after Christ) from Hungary and Bohemia, as well as the vessel from the skeleton burial-ground in Oszczywilk in the district of Kalisz. These analogies allow us to date the Drohiczyn pitcher in the V century after Christ as well.

A further analogy consists in the pitchers from the burial-ground of the VII century after Christ in Hailffingen in Württemberg. A still later analogy is the fragment of a pitcher of the beginning of the XIII century from Piekary near Kraków. These analogies, widely dissipated in time and space, allow us to suppose, that this type of ceramics belonged to different nations. Various influences have contributed to its origin: Celtic, Greek, Roman, Dacian as well as Slav and Germanic.
